

Svensk associationsrätt

Några utvalda regler i centrala associationsformer

Emma Bergwall

Luleå tekniska universitet

D-uppsats

Rättsvetenskap

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap

Avdelningen för Samhällsvetenskap

Sammanfattning

Associationsrätten behandlar associationers interna förhållanden och relationer till tredje man. Rättsområdet är i huvudsak fördelat på lagarna ABL, HBL och föreningslagen. Vissa frågor har snarlika svar i de respektive lagarna medan andra avsevärt skiljs åt. Uppsatsen behandlar vissa olikheter av detta slag. Den största och vanligaste associationsformen i Sverige är aktiebolag och då ABL lag är rörlig och strävar efter att vara anpassad till hur det i praktiken går till på området så uppstår det regelbundet stora frågor med omfattande diskussioner och politiskt engagemang. Den idag mest aktuella frågan av sådan karaktär är den slopade revisionsplikten som kom att bli ämne för diskussion efter direktiv ifrån EU. Slutsatsen där är att den slopade revisionsplikten kan ses ur så vitt skilda perspektiv att det är mycket svårt att se en objektiv utvärdering. Vidare besvaras frågan om vad de viktigaste skillnaderna mellan de olika associationsformerna är med att det personliga ansvaret är att se som den största och viktigaste skillnaden mellan associationerna som berörts i denna uppsats. Denna uppsats har arbetats fram genom att i första hand läsa juridisk doktrin och de övriga rättskällorna lagstiftning och förarbeten.

Begrepp och förkortningar

Begrepp

Organisationsnummer: ett nummer som tilldelas associationen efter att registrering skett och dess funktion är att vara associationens identitet.

Likvidation: associationens tillgångar förvandlas till pengar och betalar befintliga skulder för att därefter lösa upp associationen.

Årsbokslut: en sammanställning och avslutning av den löpande verksamheten, icke offentlig.

Årsredovisning: en handling bestående av resultaträkning, balansräkning och förvaltningsberättelse.

Stora bolag: börsnoterade bolag eller bolag som uppfyller något av följande tre rekvisit. Medelantalet anställda har uppgått till mer än 50 personer, värdet av bolagets tillgångar är mer än 50 miljoner kr enligt BR eller bolagets nettoomsättning har uppgått till mer än 50 miljoner kr.

Förkortningar

ABL: Aktiebolagslagen (2005:551)

AvtL: Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

BFL: Bokföringslagen (1999:1078)

HB: Handelsbalken (1736:1232)

HBL: Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag

Gamla HBL: Lag om (1895:64) om handelsbolag och enkla bolag

FAR: föreningen auktoriserade revisorer

Föreningslagen: Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar

PRV: Patent och registreringsverket

RevL: Revisionslagen (1999:1079)

ÅRL: Årsredovisningslagen (1999:1079)

SOU: Statens offentliga utredning

Svensk associationsrätt	Error! Bookmark not defined.
1. Inledning	5
1.1. Syfte	5
1.2. Avgränsning	6
1.2. Metod	6
1.4. Disposition	6
2. Association.....	7
3. Bolag	8
3.1. Aktiebolag	9
3.1.1. Introduktion till aktiebolagsrätt	9
3.1.2. Aktiebolagets bildande och organisation	9
3.1.3. Nya Aktiebolagslagen	10
3.1.4. Aktiebolagets redovisning.....	11
3.1.5. Upplösning av aktiebolag.....	11
3.1.6. Aktiekapitalets storlek.....	11
3.2. Handelsbolag.....	12
3.2.1 Introduktion till handelsbolagsrätt	12
3.2.2. Nya HBL	12
3.2.3. Handelsbolagets bildande och organisation	13
3.2.4. Handelsbolagets redovisning.....	14
3.2.5. Upplösning av handelsbolag	14
3.3. Kommanditbolag.....	15
3.4. Introduktion till enkelt bolag.....	15
3.4.1. Det enkla bolagets bildande och organisation	16
3.4.2. Det enkla bolagets redovisning	16
3.4.3. Upplösning av enkelt bolag.....	17
4. Föreningar	17
4.1. Introduktion till föreningsrätten	17
4.2. Ideell förening	18
4.2.1. Ideell förenings bildande och organisation.....	19
4.2.2. Ideell förenings redovisning.....	19
4.2.3. Upplösning av ideell förening	20
4.3. Ekonomisk förening.....	20
4.3.1. Ekonomisk förenings bildande och organisation	20
4.3.2. Ekonomisk förenings redovisning.....	21
4.3.3. Upplösning av ekonomisk förening	21
5. Skadeståndsregler.....	21
6. Revisionspliktens avskaffande	22
7. Diskussion.....	24
Litteratur	27

1. Inledning

Det finns två huvudsakliga kategorier av associationer och dessa är bolag och föreningar. En förening kännetecknas av att vara en öppen association och ett bolag kännetecknas av att vara en sluten association. Uppsatsen presenterar en kortfattad överblick av vissa regler som associationsrätten behandlar. Dessa regler gäller i huvudsak associationens stiftande, organisation och upplösning. Tanken med att presentera denna överblick är att visa var och hur de olika associationsformerna regleras i lagstiftningen, vad de har gemensamt och vad som skiljer dessa regler åt. Vissa punkter är relevanta att titta på i samtliga associationsformer i denna uppsats medan andra endast berörs i den associationsform där det funnits anledning att gå in något på vederbörande punkt. Detta därför att denna punkt antingen inte förekommer i de andra associationerna eller för att det i dessa inte finns något som utmärker sig i samma grad. Ett exempel på detta är att det i kapitlet om aktiebolagets bildande anses räcka med att säga att pengar satsas medan det i samma fråga då det gäller handelsbolag finns anledning att redogöra för *hur* pengarna satsas och speciella omständigheter vid förfarandet.

Uppsatsen har också ett bisyfte som endast gäller aktiebolag. Denna typ av bolag är den största och vanligaste associationsformen och därför syftar uppsatsen även till att belysa denna associationsform något mer ingående. En av aktiebolagsrättens återkommande företeelser är förändring och anpassning efter samtiden. Några utvalda förändringar som skett senaste fem åren presenteras med syfte att visa hur mycket som skett på så kort tid och som lett till den lagstiftning som gäller idag. I och med detta syfte redogörs också frågan om revisionspliktens slopande.

Det finns cirka 300 000 aktiebolag i Sverige idag och storleken på dessa är alltifrån små enmannabolag till publika börsjättar och alla regleras av ABL. Detta system är komplext och har varit ämne för utredning om huruvida vissa regler kanske endast borde gälla bolag i viss storlek eller liknande. En sådan regel är revisionsplikten. Denna plikt gällde tidigare bara vissa bolag men i och med en lagändring kom plikten att gälla alla bolag igen. Därefter kom EU-direktiv som ledde till att frågan togs upp ännu en gång och därmed är frågan nu högst aktuell. Då uppsatsens syfte är att visa på skillnader mellan associationsformer så presenteras även handelsbolagets tidigare lagstiftning och hur den skiljer sig ifrån den som gäller nu. Detta för att visa skillnaden på omfattningen av de olika bolagslagarnas förändringar. Denna fråga behandlas inte gällande föreningar därför att den jämförelsen endast syftar till att beröra bolagsrätten. En del av uppsatsens frågor har kommenterats i anslutning till den text som behandlar dessa frågor medan andra frågor har ansetts mer relevanta för att uppnå uppsatsens syfte och därför har dessa frågor fått större utrymme och behandlas i uppsatsens avslutande diskussion.

1.1. Syfte

Denna uppsats har till syfte att introducera läsaren till svensk associationsrätt. De olika associationsformerna skall presenteras för att visa på dess skillnader och likheter vad gäller utvalda frågor i stora drag. Utöver detta har uppsatsen även ett syfte att specifikt redogöra för en utvald fråga gällande aktiebolag. Denna fråga är den mycket omfattande förändring som varit föremål för många diskussioner och gäller den slojade revisionsplikten. I dagsläget är

denna fråga mycket aktuell inom associationsrätten och därför förtjänar den uppmärksamhet i en uppsats om svensk associationsrätt.

1.2. Avgränsning

Författaren behandlar svensk associationsrätt. Associationerna behandlas överskådligt eftersom syftet är att visa på dess skillnader och likheter på ett grundläggande plan. De associationsformer som behandlas är begränsade till de så kallade centrala associationsformerna i Sverige. Därmed berörs inte heller "associationsliknande" subjekt såsom stat, kommun och stiftelser. Det är associationsformerna bolag och föreningar som är de associationer som faller under kategorin centrala associationer. De specifika lagstiftningar som endast behandlar en viss association är de lagar som ägnats störst uppmärksamhet och de övriga lagarna som nämns har som syfte att hänvisa läsaren till var vissa frågor besvaras. Bolag delas in i allmänna och speciella bolag. Här behandlas endast allmänna bolag. Skillnaden är att de allmänna endast regleras av ABL och HBL medan de speciella bolagen har särskild lagstiftning anpassad för dess specifika verksamhet.

1.2. Metod

I uppsatsen har använts traditionell juridisk metod. Konsultationen av rättskällorna är gjord genom att främst läsa juridisk litteratur i ämnet. Förarbeten har varit en extra viktig källa vad gäller diskussionen. Propositioner och lagtext har lästs parallellt med litteraturen. Uppsatsen är skriven under förutsättning att läsaren har tillgång till lagtext och därför nämns inte paragrafer utan uppsatsen syftar till att återge de utvalda delarna av associationsrätten i löpande text. Detta därför att vara så berättande, lättläst och överskådlig som möjligt. I undantagsfall ges dock hänvisningar till specifika lagrum, då dessa har ansetts extra ordinära. Till exempel paragrafer i grundlag.

1.4. Disposition

Kapitel ett reder ut begreppet association och förklarar överskådligt vad som ingår i detta rättsområde. Därefter behandlas bolag genom att först belysa aktiebolag och därefter handelsbolag, då enkla bolag och kommanditbolag är varianter av handelsbolag och de alla regleras av HBL så är kapitlet om handelsbolag disponerat som en huvuddel följt av två mindre avsnitt om enkelt bolag respektive kommanditbolag. Tanken med det är att det som återges om handelsbolag gäller alla typer av handelsbolag om inte annat återges i avsnittet om de alternativa formerna. De frågor som behandlats i kapitlet om bolag är även behandlade i kapitlet om den tredje och sista kategorin av associationer, vilken är föreningar. Men gällande föreningar behandlas inte lagstiftningen på samma sätt som bolag. Innan dessa frågor utvärderas och behandlas i den slutliga diskussionen behandlas frågan om slopad revisionsplikt för aktiebolag. Den avslutande diskussionen förs ur ett så objektiva perspektiv som möjligt och sammanfattar utvalda frågors förhållande till varandra.

2. Association

Termen association förekommer i flera olika betydelser¹ och i denna uppsats är den ett begrepp som syftar till att vara en samlingsbeteckning för bolag och föreningar. Det finns två rekvisit för att ett rättsförhållande skall utgöra en association och dessa är att sammanslutningen skall vara grundad på frivillig rättshandling och att det är en verksamhet för gemensamt ändamål.

Under vikingatiden skapades ett stort behov av att reglera bolag i Norden. Samtidigt växte associationsformer fram på kontinenten efter att det uppfunnits former som möjliggjorde samverkan mellan kapital och arbete. Mer kommersiella associationsformer utvecklades när nya världsdelar upptäcktes under 1500- och 1600-talen. Sverige fick ett ostindiskt kompani under 1700-talet. Samma århundrade kriminaliserades bolagsbildning i England och det blev straffbart att bilda bolag eller handla med aktier. I Sverige behandlades området med stor sparsamhet och reglerna var mycket knappa på det bolagsrättsliga området. De var mycket utspridda och återfanns bland annat i fastighetsrättsliga sammanhang. 1734 stiftades handelsbalken (1736:1232) (HB).² Denna lag kom då att bli en av nio balkar i 1734 års lag och den innehöll regler om bland annat sysslomäns ställning, tvesala och borgen, burskap, lån och hyra av lös egendom. I och med denna balks införande kom alltså regler tillämpliga för handel.³

Associationsrätten behandlar interna frågor såsom vem av de samverkande som bestämmer över vilka åtgärder som skall vidtas i verksamheten. Deras inbördes rättigheter till eventuell gemensam egendom fastställs och deras skyldigheter att göra penningtillskott, utföra arbete och liknande anges. Detta och en mängd frågor som till exempel vad som gäller om någon av de samverkande vill dra sig ur gemenskapen är vad associationsrätten i stora drag behandlar. Vidare behandlas också relationer till tredjeman inom ramen av denna uppsats.⁴

Det finns ingen lagstiftning som behandlar associationer i allmänhet utan lagkommentarer och litteratur har behandlat de olika associationerna var för sig. I doktrin har uttalats att det inte finns intresse för att sammanföra de gemensamma principer som finns till en så kallad allmän del av associationsrätten.⁵ En av dessa principer är huvudregeln om att bolagsmännen vid beslutsfattandet skall ha lika rätt. Detta med grund i den allmänt vedertagna likhetsprincipen.⁶ En annan princip är att om en bolags- eller föreningsstämma utsett en styrelse så är den behörig oavsett klandertalan mot styrelseavtalet, detta till dess föreningen inhibiterat stämmans beslut om styrelse.

En association är antingen ett bolag eller en förening och den största skillnaden mellan dessa är att bolaget är en sluten och föreningen är en öppen association⁷. Det finns ingen lagstadgad

¹ Begreppet används inom till exempel psykologi, kemi och medicin för att beskriva annat.

² Flodhammar Gunnar Associationsrätt –en introduktion S.19.

³ <http://sv.wikipedia.org/wiki/handelsbalken>

⁴ Sandström Torsten Handelsbolag och enkla bolag S.9.

⁵ Johansson Svante Nials svensk associationsrätt S.20.

⁶ Sandström Torsten Handelsbolag och enkla bolag S.63.

⁷ Johansson Svante Nials svensk associationsrätt S.34-35.

definition av vad ett bolag är i tillkomsten av lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (HBL) hade man för avsikt att rättspraxis skulle göra en sådan avgränsning. Domstolarna har dragit gränserna mellan bolag och andra sammanslutningar såsom föreningar och stiftelser. Dock står inte alla avgränsningar klara och tydliga gränser kan därför inte alltid dras.⁸

3. Bolag

Vad ovan sagt fortsätter med att här återge krav som måste vara uppfyllda för att man skall kunna tala om ett bolag. Dessa krav är utvecklade av praxis och lyder;

- Rättsförhållandet skall vara grundat på ett avtal mellan delägarna.
- Det skall föreligga ett bolagssyfte som är gemensamt för delägarna.
- Delägarna skall vara förpliktade att verka för detta ändamål.

I HBL:s förarbeten ses att lagstiftaren har anslutit sig till detta. Dock ansågs det inte lämpligt att låta dessa principer komma till uttryck i lagtexten eftersom de ansågs vara för vaga och abstrakta.⁹

Ett bolag delas in i flera underkategorier. Den första uppdelningen görs mellan en såkallad allmän och en såkallad speciell verksamhet, oavsett om bolaget är ett aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag eller ett enkelt bolag. De bolag av allmän karaktär är de som driver verksamhet som endast regleras i ABL eller HBL medan bolag som driver speciell verksamhet såsom bankaktiebolag och försäkringsbolag ”behöver” särskild lagreglering utöver den allmänna associationsrätten.

Speciallagarna behandlar dock främst specifika regler för själva rörelsen medan de mer associationsrättsliga frågorna inte har likartade specialanpassningar till rörelsen i fråga utan är mycket lika de som finns i lagarna för de allmänna bolagen.¹⁰

Det är Aktiebolagslagen (2005:551) (ABL) och lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (HBL) som gäller för bolagen. Vilken utav dem beror på om bolaget är ett aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag eller enkelt bolag. Dessa bolag är de i svensk associationsrätt centrala bolagen.

⁸ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.16.

⁹ Sandström Torsten Handelsbolag och enkla bolag S.18.

¹⁰ Johansson Svante Nials svensk associationsrätt S.17

3.1. Aktiebolag

3.1.1. Introduktion till aktiebolagsrätt

Aktiebolagsformen skapades först i Tyskland och därefter infördes den i svensk rätt. Den skapades som en motreaktion mot ett dåvarande problem med det solidariska ansvar som förelåg i den dåvarande bolagsformen, det vill säga en äldre form av handelsbolag.¹¹

Sveriges första ABL kom år 1848. Den andra kom 1895 och följdes av en tredje ABL 1910. Sedan kom ännu en ny ABL år 1944. Denna var ett resultat av ett tio år långt lagstiftningsarbete som inleddes efter Kreugerkraschen. Därefter sågs aktiebolagsrätten över igen och detta resulterade i 1975-års ABL och denna gällde till den idag aktuella 2006-års ABL trädde i kraft.¹² Denna ABL (2005:5519) är ett resultat av femton års arbete. Den nuvarande ABL bygger på samma principer och grunder som de tidigare lagarna men innehåller också nyheter. Lagen syftar till att främja en aktiv ägarfunktion i företagen. Dess utformning är präglad av diverse företagsskandaler i Sverige och utomlands. Vidare syftar den också till att förebygga missbruk och oenigheter. Lagstiftarens strävan var att lagen skall utgöra en lämplig avvägning mellan behovet av att förebygga missbruket av bolagsformen och intresset av att tillhandahålla de seriösa företagen ett flexibelt och konkurrenskraftigt regelverk samt att sträva efter att föra svensk aktiebolagsrätt i linje med den europeiska rättsutvecklingen. Ett aktiebolag utmärks av att ingen ägare har personligt ansvar för företagets förbindelser och att antalet delägare är obegränsat samt att det krävs ett aktiekapital som är ett insatskapital. Det finns två typer av aktiebolag och dessa är privata och publika. De största skillnaderna mellan dessa är att ett publikt aktiebolag har mer restriktiva regler. För båda typerna krävs ett startkapital och detta har för närvarande en nedre gräns på 100 000kr respektive 500 000kr.¹³ Ett publikt aktiebolag får sprida aktier till allmänheten genom till exempel notering på börsen men det får inte ett privat aktiebolag göra.¹⁴

3.1.2. Aktiebolagets bildande och organisation

ABL säger att vissa handlingar skall upprättas och redogör för hur man skall gå till väga vid stiftande av ett aktiebolag.¹⁵ När ett aktiebolag bildas skall stiftaren/stiftarna upprätta en stiftelseurkund som skall innehålla pris per aktie, namn, personnummer, postadress för styrelseledamot och revisor och i förekommande fall styrelsesuppleant, revisorsuppleant och lekmannarevisor samt i vissa fall angivelse om aktierna skall kunna betalas och tecknas med apportegendom. Denna stiftelseurkund fungerar som en handling vilken anger hur aktieteckningen skall ske, när betalning skall ske och förslag till bolagsordning.¹⁶ En bolagsordning är att se som ett avtal mellan aktieägarna. Bolagsordningen reglerar bolagets verksamhet och aktieägarnas inbördes samverkan. Bolagets externa intressenter kan läsa bolagsordningen för att få information om bolaget. Handlingen är offentlig.

¹¹ WWW.dspace.bibl.hb.se/8080/dispace/385471/2008MFO2.PDF.

¹² Svensson Bo, Danielius Johan Nya aktiebolagslagen S.13.

¹³ www.startabolag.com/index.jsp?item=publik_infp&dec039.

¹⁴ Johansson Svante, Danielius Johan Nials svensk associationsrätt S.242.

¹⁵ ABL 2kap §13.

¹⁶ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.50.

Efter att stiftelseurkunden färdigställts satsar ägarna pengar och tecknar bolagets samtliga aktier och fastställer, daterar och undertecknar stiftelseurkunden och anmäler sedan bolaget till bolagsverket för registrering. Därefter tilldelas bolaget ett organisationsnummer. Då registreringen är färdigställd existerar bolaget och ensamrätt på namnet gäller i hela landet. Detta namn skall alltid innehålla ordet aktiebolag.¹⁷ Efter det måste det ordnas en bolagsstämma och på den utses styrelse och revisor. Dessa kan antingen vara aktieägare och icke aktieägare. Om företaget skall ha en VD så skall denna utses av styrelsen på ett styrelsemöte och alltså inte på bolagsstämman. Även en VD kan vara antingen aktieägare eller icke aktieägare. Denne har rätt att företräda företaget för åtgärder som krävs för den löpande förvaltningen. Styrelsen kan ingå avtal för företagets räkning och företräder då företaget.

ABL säger att det inte går att teckna en aktie genom att utfärda skuldförbindelser till bolaget. Av den anledningen bör det inte heller vara möjligt för en aktietecknare att låna tillbaka av de som redan är inbetalt. Men i rättspraxis har det ansetts godtagbart att låna ut pengar till en aktieägare, under förutsättning att återbetalningsförmågan ansetts vara fullgod. Denna regel kallas låneförbud och behandlar även förbud mot lån till övriga närstående.¹⁸

3.1.3. Nya Aktiebolagslagen

Dagens ABL kom med en del ändringar som syftade till att förenkla vissa regler och till att skärpa en del andra regler. Detta för att lagen skall vara mer anpassad till hur det i praktiken går till.

De regler som förenklades eller kom att införa större möjligheter var de om priser och avgifter, nybildningsförfarande, styrelsens mandat, förköpsbehåll, samtyckesförbehåll, delregistrering av ny emission, nominellt belopp, extra bolagsstämma, hembudsklausul och teckningsoptioner.

De regler som skärptes gällde bolagsordningen, kallelse till bolagsstämma, sammansättningsförändringar, teckningskursen, kvotaktiesystem och minskningsbelopp.

Sedan den nya ABL trädde i kraft har flera uppdateringar gjorts och de mest omfattande är de som gjordes i juli 2007 och dessa rör bolagsstämma och var relativt omfattande. Det kom att ställas högre krav på allt som rör en bolagsstämma. En smärre justering angående stiftelseurkunden gjordes också, dock av väsentlig vikt eftersom stiftelseurkunden är det ett aktiebolag bygger på och nya hårdare krav om fusion och fission infördes¹⁹.

Strax därefter stiftades ännu en ny lag och denna är Lag (2008:805) om ändring i aktiebolagslagen, som ännu inte trätt i kraft.

¹⁷ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.50.

¹⁸ Johansson Svante , Danelius Johan Nials svensk associationsrätt S.167-168.

¹⁹ www.bolagsverket.se/foretag/ab/ny-ablag/andringar/.

Den träder i kraft 1 januari 2009 och gäller fusion och delning av aktiebolag.²⁰

3.1.4. Aktiebolagets redovisning

Ett aktiebolag är bokföringsskyldigt och alla affärshändelser skall dokumenteras. Årsbokslut och årsredovisning skall göras. Handlingarna lämnas in till bolagsverket efter att revisorn har granskat dem.²¹ Företaget betalar statlig inkomstskatt på sina inkomster. För små bolag finns särskilda regler som innebär vissa lättnader i beskattningen av utdelning och realisationsvinst.²² Bolagets delägare beskattar uttagna löner och förmåner men inte verksamhetens resultat. Utdelningar dubbelskattas till viss del.²³

3.1.5. Upplösning av aktiebolag

En likvidation innebär att aktiebolagets tillgångar förvandlas till pengar och att dessa betalar företagets skulder. Ett aktiebolag kan gå i frivillig likvidation om bolagsmännen inte längre vill driva sitt företag. Det är bolagsstämman som prövar frågan och beslutar om likvidation. Ett aktiebolag kan också bli tvingad att träda i likvidation. Detta om något av ett flertal rekvisit i ABL är uppfyllt. Dessa rör olika typer av registreringsfel, för litet aktiekapital, tidsöverskridning vid insändning av handlingar, missbruk av inflytande eller konkurs som avslutats med överskott. ABL föreskriver även att bolagsordningen kan innehålla andra anledningar till att en tvångslikvidation skall ske.

När ett beslut om likvidation är taget så anmäls det till bolagsverket som då ser ut en likvidator. Denne företräder därefter bolaget och genomför avvecklingen. Om ett aktiebolag med likvidationsplikt inte fattar beslut om att träda i likvidation kan bolagsverket på eget initiativ ta upp frågan. Vidare kan även fordringsägare lämna in ansökan om likvidation för aktiebolaget i fråga. Då samtliga kostnader är dragna från tillgångarna så delas överskottet ut men om tillgångarna inte täcker kostnaderna går inte likvidationen igenom. I sådant fall ansöker likvidatorn om konkurs.²⁴

3.1.6. Aktiekapitalets storlek

Kravet på aktiekapital kan vara en bidragande faktor till att inte välja denna företagsform. Av denna anledning utreds nu om minimikapitalet skall sänkas från nuvarande 100 000 till 50 000 kr år 2009.²⁵ Beloppet skulle då återgå till det belopp som gällde innan det höjdes år 1995²⁶ och som ersatt det ursprungliga minimikravet på 5000kr. Dessa återkommande höjningar och sänkningar har medfört stora konsekvenser för många mindre aktiebolag. Lag (1973:1385) om ändring i lag (1944:705) höjde gränsen för minsta tillåtna aktiekapital från 5000kr till 50 000kr. Om aktiekapitalet därefter inte var uppfyllt så fördes bolaget ur registret. De aktiebolag som inte hade möjlighet att öka kapitalet tvingades således att byta företagsform.

²⁰ Lag (2008:805) om ändring i aktiebolagslagen, utfärdad 16 oktober 2008, aktiebolagslagen (2005:551), utfärdad 16 juni 2005.

²¹ www.foretagarguiden.nutek.se/sb/d341/a1292.

²² www.startaforetag.se/startaaget/aktiebolag.asp

²³ www.redovisningshuset.se/images/t_ombildningar.pdf.

²⁴ Johansson Svante, Danelius Johan Nials svensk associationsrätt S.198, 211-214.

²⁵ (SOU 2008:49).

²⁶ SFS (1993:150) 1:3.(ABL 1975, omtryckt)

3.2. Handelsbolag

3.2.1 Introduktion till handelsbolagsrätt

Handelsbolag och enkla bolag är den bolagsform som skapades först.²⁷ Jakt, fiske och liknande sysslor förekom i organiserad samverkan för gemensamma ändamål redan under tidiga skeden av mänsklighetens utveckling. Nordens vikingatåg har en del likheter med dagens associationer. Det fanns några få regler om tidigare bolag i landskapslagarna men dessa var inte tillräckliga när handeln utvecklades och behov av att använda bolagsform för handelsrörelse uppstod. Den mera utvecklade handeln medförde kreditgivning och då uppkom frågan om bolagsmännens ansvar för förpliktelser som uppkom i rörelsen. Det blev vanligt att en bolagsman fick fullmakt att med förpliktande verkan för alla bolagsmän sluta avtal om lån och liknande. Principen om att varje bolagsman genom sina för bolagets räkning företagna rättshandlingar kan förplikta samtliga bolagsmän uppkom. Denna princip blev fullt utvecklad under 1500-talet.

Begreppet firma kom och under detta sågs en från de enskilda bolagsmännens egendom avskild förmögenhet med karaktär av särskilt rättssubjekt och det moderna handelsbolaget var därmed i huvuddrag färdigbildat. Den svenska rättsutvecklingen påverkades av italiensk och tysk rätt då dessa länder var pionjerna vad gäller reglering av handelsrätten. I kungligt brev uttrycktes dessa principer 1673 och i 1734 års lag kom ytterligare regler om handelsbolag, vilka placerades i 15 kap i handelsbalken. Dessa regler ersattes 1895 då lagen (1895:64) om handelsbolag och enkla bolag kom, (gamla HBL). Den nu gällande lagen på området är lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag.(HBL)²⁸.

3.2.2. Nya HBL

Den första HBL sågs över 1974 av särskilt sakkunniga för att överväga införandet av lagregler om offentlig redovisning och revision för andra företagsformer än aktiebolag och ekonomiska föreningar. Resultaten redovisades av kommittén i slutbetänkande 1979.²⁹ Detta remissbehandlades och regeringen lade fram proposition 1979/80. Där föreslogs att (gamla) HBL skulle ersättas. I många avseenden stämmer de båda lagarna överens. De främsta nyheterna är ändrad gränsdragning mellan handelsbolag och enkelt bolag. Ett enkelt bolag skall anses föreligga direkt när en näringsverksamhet utövas i bolagsform. Nyheten om att stiftelser och ideella föreningar inte längre får vara komplementärer i ett kommanditbolag infördes.³⁰ Lagen är mycket kortfattad och består endast av fyra kapitel och tre av dessa behandlar var för sig de tre olika bolagsformerna som HBL reglerar. Dessa är handelsbolag, kommanditbolag och enkla bolag. Sedan BL trädde ikraft har åtta stycken mindre ändringar skett och alla dessa rör kapitel 1 om inledande bestämmelser, med undantag för två stycken förändringar som rör kapitel 2 om handelsbolag. Den senaste ändringen är lag (2006:867) om ändring i lagen om handelsbolag och enkla bolag. Denna ändring gäller bokföring och innebär

²⁷ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.15.

²⁸ Johansson Svante , Danelius Johan Nials svensk associationsrätt S.21-22.

²⁹ (SOU 1979:46)

³⁰ www.jus.umu.se/kurser/polmag/basgrupp%201-4.htm

att bokföringslagen (1999:1078) reglerar bolagens bokföringsplikt och att de tidigare reglerna som fanns i HBL gällande bokföring upphävs.³¹

3.2.3. Handelsbolagets bildande och organisation

De civilrättsliga reglerna för ett handelsbolag är att ett sådant bolag föreligger om minst två personer har avtalat att gemensamt bedriva näringsverksamhet och bolaget har förts in i handelsregistret. Dessa bolag är skapade för affärsverksamhet och flertalet handelsbolag i Sverige avser handel och serviceverksamhet.³² De allmänna reglerna i lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (AvtL) gäller vid bildande av enkla bolag och handelsbolag.³³

Bildningsförfarandet regleras således inte i HBL. Bolagsavtalet skapas av stiftarna utan regler om organisation och förvaltning. Bestämmelserna i HBL blir tillämpliga efter att bolaget förts in i Patent- och registreringsverkets handelsregister. Firman är endast namnskyddad inom länet. Det går dock att registrera firman i varje län om man vill skydda namnet inom Sverige. Firman måste innehålla ordet handelsbolag. Förkortningen HB räcker inte men kan användas i dagliga sammanhang såsom på brevpapper och liknande. I samband med registreringen erhålls ett organisationsnummer, vilket behövs vid registrering hos skattemyndigheten. Fram till registreringen ansvarar bolagsmännen var och en för sig och det solidariska ansvaret inträder med registreringen.³⁴

Vid bildande av ett handelsbolag rekommenderas hjälp av sakkunnig, därför att det i praktiken är nästintill omöjligt att täcka upp alla situationer som kan uppkomma. Därför bör bolagsmännen konstruera ett handelsbolagsavtal anpassat efter deras verksamhet och syften, som den dispositiva lagen inte alltid stämmer överens med. Det är viktigt att understryka att det endast är de interna förhållandena som är dispositiva och att inget utrymme finns till att förhandla bort vad som enligt lagen gäller för förhållande till utomstående.³⁵

De handelsbolag som har många delägare och en omfattande verksamhet behöver en väl utvecklad organisation. Det är viktigt att ha regler vad gäller frågor såsom:

- Vilka av delägarna fattar beslut och slår fast vad som skall gälla om oenighet uppstår dem emellan?
- Vilka ingår i ett bolagsorgan med beslutande och verkställande uppgifter och är ett sådant organ nödvändigt?
- Vilka skall företräda bolaget utåt, skall en styrelse eller VD handha förvaltningen?
- Skall en bolagsstämma där alla deltagarna har rätt att delta i beslutsfattandet finnas, och skall denna vara överordnad styrelsen och fungera som ett högsta beslutsorgan?

³¹ Prop.2005/06.116, s.11.

³² Sandström Torsten Handelsbolag och enkla bolag S.60.

³³ Johansson Svante, Danelius Johan Nials svensk associationsrätt S. 13,53.

³⁴ Höglund Mats Handelsbolag S.16-17.

³⁵ Höglund Mats Handelsbolag S.20-21.

- Skall det slås fast i bolagsavtalet att delägarna skall ha olika rösträtt vid fattandet av beslut för bolaget?³⁶

En bolagsman har inte krav på att skjuta till pengar eller andra tillgångar för sin andel i ett handelsbolag utan det räcker med till exempel bidrag i form av arbetsinsatser. Kapitalbildningen är indelad i tre olika insatser och dessa är avtalad, inbetalad och behållen insats. Den förstnämnda är överrenskommen insats i bolagsavtalet. En bolagsman är aldrig skyldig att betala in mer än vad som där är överrenskomet. Den del av insatsen som är betald är den inbetalade insatsen och om denna inte är enligt den avtalade insatsen kan bolagsmannen få stå för eventuell uppkommen skada. Vidare skall i sådant fall även betalas ränta enligt räntelagen (1975:635). Behållen insats är avtalad insats minskad med förluster och kapitaluttag. Vid samtycke av alla bolagsmän kan avtalad insats ökas genom att ränta, förvaltningsarvode eller årsvinst läggs till insatsen. Om den behållna insatsen är lägre än den avtalade har bolaget rätt att kräva det som behövs för att fylla bristen. Eftersom bolagsmännen är obegränsat och solidariskt ansvariga finns inget låneförbud av det slag som finns i aktiebolag.³⁷

Bolagsmännen har rätt till arvode för förvaltning av bolagets angelägenheter. Efter detta har de även rätt att ta del av vinsten. Vinst och förlust fördelas lika mellan delägarna. Men då lagen är dispositiv är ofta resultatfördelningen avtalad på annat sätt. Det är efter att årsbokslutet är upprättat som bolaget får ut ränta, förvaltningsarvode eller vinst.

3.2.4. Handelsbolagets redovisning

Handelsbolagets delägare är solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser.³⁸ Dessa kan både vara fysiska och juridiska personer men detta har varit en fråga för diskussion i doktrin.³⁹ Ett handelsbolags nettointäkt påförs och beskattas hos delägarna och således är inte ett handelsbolag ett skattesubjekt vid inkomsttaxeringen. Ett handelsbolag måste alltid ha bokföring men det är endast de största handelsbolagen eller handelsbolag med juridisk person med bland delägarna som måste upprätta årsredovisning till grund för revidering.⁴⁰

3.2.5. Upplösning av handelsbolag

Ett bolagsavtal kan gälla för bestämd eller obestämd tid. Om bolaget gäller för obestämd tid skall bolaget likvideras enligt avtal och om inte så är gjort gäller att likvidationen måste ske inom sex månader efter beslut om likvidation. De bolag som inte har avtalat om bolagets livslängd räknas som gällande på obestämd tid.⁴¹

Om en bolagsman väsentligt åsidosätter sina skyldigheter skall ett bolag på annan bolagsmans begäran genast träda i likvidation. Det finns också situationer då ett bolag automatiskt skall

³⁶ Sandström Torsten Handelsbolag och enkla bolag S.63

³⁷ Höglund Mats Handelsbolag S.18-19.

³⁸ Johansson Svante , Danelius Johan Nials svensk associationsrätt S.13,53.

³⁹ Sandström Torsten Handelsbolag och enkla bolag S.60

⁴⁰ www.redovisningshuset.se/images/t_ombildningar.pdf.

⁴¹ Höglund Mats Handelsbolag S.29

träda i likvidation och det är vid bolagsmans död eller konkurs eller när antalet bolagsmän gått ned till en och det sett ut så under minst sex månader.

Det går att undvika likvidation i de fall då likvidationen beror på att antalet bolagsmän är färre än två. Då tas en ny tillfällig bolagsman in och därmed förskjuts likvidationen minst sex månader. Bolaget är upplöst när bolagsskiftet är undertecknat. Detta är dokumentet om fördelningen.⁴²

Likvidationsförfarandet går till på samma sätt som för aktiebolag, bortsett ifrån att en likvidator inte alltid finns. Det är antingen samtliga bolagsmän eller likvidatorn om sådan finns som undertecknar dokumentet om fördelningen, det så kallade bolagsskiftet.⁴³

3.3. Kommanditbolag

Denna bolagsform är en variant av handelsbolag och regleras i ett eget kapitel i HBL. De frågor som inte kan besvaras i detta kapitel behandlas enligt lagens övriga kapitel. Ett kommanditbolag har en eller flera delägare som har obegränsat ansvar, den eller de kallas komplementär. Resterande delägare kallas kommanditdelägare och deras ansvar är begränsat till erlagd insats. Denna insats måste vara ekonomisk men kan i praktiken vara endast en krona om man vill. Stiftelser och ideella föreningar får inte vara komplementärer utan endast kommanditdelägare. Dock kan de vara kommanditdelägare med ett obegränsat ansvar. Ett aktiebolag kan däremot vara komplementär. De är endast komplementärer som har rätt att ta del av bolagets förvaltning, med undantag för om bolaget skall träda i likvidation. Men om en kommanditdelägare ändå tecknar ett avtal i bolagets namn är detta ändå giltigt om avtalspart är i god tro. Det bestäms via avtal hur en kommanditdeltagare tar del av vinsten.⁴⁴

Ett kommanditbolag bildas likadant som ett handelsbolag men ordet kommanditbolag måste stå med i firman.⁴⁵ Även upplösning sker på samma villkor som för handelsbolag.⁴⁶ Dock medför inte en kommanditdelägars död att bolaget måste likvideras. Vid upplösning får inte en kommanditdelägare påföras en förlust som överstiger vad denne har satt in i bolaget, om inte annat är avtalat.⁴⁷

3.4. Introduktion till enkelt bolag

De näringsverksamheter som bedrivs av fler än en ägare men inte är registrerade är ett enkelt bolag (med undantag för annan företagsform).⁴⁸ Ett enkelt bolag bygger på tanken att delägarna äger sina tillgångar i bolaget och agerar var och en för sig. Detta är vad som främst skiljer ett enkelt bolag ifrån ett handelsbolag eftersom ett handelsbolag kännetecknas av att delägarna samverkar i bolagsform och att uppkommen vinst fördelas mellan ägarna.⁴⁹ Det enkla bolaget har funnits längre än handelsbolaget. Det uppfyller de allmänna kraven för att

⁴² Höglund Mats Handelsbolag S.29

⁴³ www.pellesoft.se/area/articles/article.aspx?artid=859#3.

⁴⁴ Höglund Mats Handelsbolag S.31

⁴⁵ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.42-43.

⁴⁶ Johansson Svante, Danielius Johan Nials svensk associationsrätt S.325

⁴⁷ HBL kap3 §11

⁴⁸ Höglund Mats Handelsbolag S.14-15

⁴⁹ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.16.

vara ett bolag men inte de särskilda krav som ställs på handelsbolag eller aktiebolag. HBL reglerar dessa bolag i ett eget kapitel men med ett flertal hänvisningar till vad som gäller för handelsbolag. Ett exempel på krav som gäller här men inte uppfylls för att bolaget skall vara ett handelsbolag eller aktiebolag är registrering. Kapitalinsats är också något som inte behöver ha tillförts. Det enkla bolaget är inte en juridisk person.

3.4.1. Det enkla bolagets bildande och organisation

Ett enkelt bolag bildas genom att två eller flera sluter avtal om att driva verksamhet i bolagsform. Registrering hos myndighet behövs alltså inte.⁵⁰ Förvaltningen i ett enkelt bolag kan vara väldigt olika omfattande. Ibland finns behov att dagligen fatta beslut i återkommande frågor och en löpande förvaltning finns då där men i andra bolag finns inte det behovet.⁵¹ Det enkla bolagets inre angelägenheter kan inte beslutas utan samtliga bolagsmäns tillstånd. Detta gör att organisationen är mycket komplicerad. Verksamheter där många beslut skall fattas och bolagsmännen är många är därför inte lämpliga att driva i denna bolagsform. Detta därför att det blir för svårt att få en samförvaltning att fungera bra. Dessa regler är dock dispositiva och det är stadgat på annat ställe i HBL att bolagsmännen genom avtal kan bestämma hur förvaltningen skall ske. Vid situationer av oenighet har de bolagsmän som vill att ett sådant avtal inte skall gälla så finns vetorätt i frågan och dessa bolagsmän kan därför förbjuda den som enligt avtalet äger störst makt att fortsättningsvis ha det. Regeln om samförvaltning väger alltså tyngre än regeln om möjlighet att själva avtala om förvaltningen.⁵²

Förvaltningen utåt fungerar annorlunda eftersom att ett enkelt bolag inte är en juridisk person och därför tillhör inte bolagsmännens rättigheter och skyldigheter det enkla bolaget. En bolagsman kan ensam sköta en av bolagets angelägenheter utåt. Detta är oftast avtal med tredje man i bolagets namn. Den bolagsman som slutit avtalet blir ensam rättsligt bunden till avtalet och ingen annan bolagsman är således ansvarig för att avtalet skall fullföljas. Det faktum att den bolagsman som ingick avtalet gjorde det i bolagets namn saknar betydelse.

3.4.2. Det enkla bolagets redovisning

Eftersom bolaget inte är en juridisk person är det heller inte bokföringsskyldigt. Det är inte heller vanligt att bolagsmännen är bokföringsskyldiga för sin andel eller verksamhet i bolaget.

Men om näringsverksamhet bedrivs blir läget helt annorlunda. Bolaget är fortfarande inte redovisningsskyldigt men det blir bolagsmännen. Redovisningen skall gå till på samma sätt som om bolagsmännen bedrev verksamheten var för sig, men den delas upp bolagsmännen emellan. Tillgångarna i verksamheten tillhör bolagsmännen och inte bolaget och bolagsmännen gör värdeminskningssavdrag på inventarierna var för sig motsvarande sin andel. Intäkter och kostnader delas också upp på var och en. BFL reglerar bolagsmännens bokföringsskyldigheter och säger att det enkla bolagets bokföring varje räkenskapsår skall avslutas med ett årsbokslut.⁵³

⁵⁰ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.21.

⁵¹ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.21-23.

⁵² Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.23.

⁵³ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.24-29.

3.4.3. Upplösning av enkelt bolag

Det är fritt fram för en bolagsman att säga upp avtalet men uppsägningstid kan vara avtalad. Bolaget kan också ha bildats för att existera under en bestämd tid. Efter att en uppsägning gjorts skall bolaget träda i likvidation inom sex månader. Andra grunder för att bolaget skall träda i likvidation är om en bolagsman väsentligt bryter mot bolagsavtalet eller går i personlig konkurs. Vill resterande bolagsmän undvika att bolaget i sådana fall likvideras kan man utesluta den bolagsman som står bakom likvidationsgrunden.⁵⁴

4. Föreningar

4.1. Introduktion till föreningsrätten

Associationsformen förening finns i de olika formerna ideell och ekonomisk. Både ideella och ekonomiska föreningar har ett skydd i grundlag kallat föreningsfriheten, reglerad i RF 2 kap om grundläggande fri- och rättigheter. Där säger § 1 p 5 att föreningsfriheten innebär frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften.

Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar (föreningslagen) består av 16 kapitel och har sedan dess uppkomst uppdaterats över 15 gånger, varav fyra gånger under 2008 och dessa förändringar har främst gällt regler om elektronisk signatur, förlagsandelsbevis, registrering, förfalskning, stadgarna, styrelsen, EU, medlems utträde, fullmäktige, beslut och talan, fusion och medlemsinsatser.

Den ideella föreningen saknar egen lagstiftning då föreningslagen endast behandlar den ekonomiska föreningen. Dock är denna lag många gånger vägledande för den ideella föreningen och båda föreningsformerna regleras därför många gånger likadant. Alla föreningar kännetecknas av att vara öppna associationer.⁵⁵

Anledningen till att ideella föreningar inte går under föreningslagens regelverk är att de ekonomiska föreningarna till konstruktionen är förenklade former av aktiebolag, vilka lyder under ABL. Medlemmarna har alltså intresse av ekonomisk karaktär och det är därför det anses nödvändigt med en lag som styr hur föreningen får arbeta. I lagen finns regler om den ekonomiska redovisningen och hur den ekonomiska föreningen skall administreras och organiseras. De ideella föreningarna omfattas alltså inte av någon annan lag än de lagar som finns i övrigt. Men av praktiska skäl följer ideella föreningar ofta de formella kraven på de administrativa rutiner som finns i föreningslagen.⁵⁶

Ekonomisk verksamhet innebär att verksamheten är kommersiell, industriell, finansiell eller på annat sätt affärsmässigt organiserad. En ideell förening skall inte syfta till att främja

⁵⁴ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.28-29.

⁵⁵ Thunberg Björn Den ideella föreningen S.15.

⁵⁶ www.resurs.folkbildning.net/projekt/foreningsteknik/html/motesteknik/regelverk/foreningslag/1.htm

medlemmarnas ekonomiska intressen genom en ekonomisk verksamhet och däri syns föreningsformernas största skillnad.⁵⁷

Det är reglerat i föreningslagen att medverkan i en ekonomisk förening kan bestå både av ekonomiska bidrag och av egna arbetsinsatser. Detta gäller dock också för ideella föreningar men det FL reglerar gällande registrering berör inte ideella föreningar. Lagen säger att en registrering skall ske om en ekonomisk förening främjar medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet och där medlemmarna deltar :

- som konsumenter eller andra förbrukare
- som leverantörer
- med egen arbetsinsats
- genom att begagna föreningens tjänster eller på annat liknande sätt⁵⁸

Det finns ett flertal allmänna lagar som är av stor vikt vid drivande av både en ideell och en ekonomisk förening. För vissa ideella föreningar gäller en regel som kallas ”föreningsundantaget” och regleras i § 17 i Personuppgiftslagen (1998:204). Den innebär ett undantag ifrån lagens direkta syfte att skydda mot att personlig integritet kränks genom behandling av personuppgifter. De ideella föreningar som går under detta undantag är de med politiskt, filosofiskt, religiöst eller fackligt syfte. De får inom ramen för sin verksamhet behandla känsliga personuppgifter om organisationens medlemmar och andra personer som på grund av föreningens syfte har regelbunden kontakt med den. Men känsliga personuppgifter får bara lämnas vidare till tredje man om den registrerade uttryckligen har samtyckt till det. Vissa verksamheter såväl ideell som ekonomisk har även att följa speciella mindre lagar, detta beroende på verksamhetens art. Ett exempel på sådan verksamhet är en Bingoförening som har att följa lotterilagen (1970:847).⁵⁹

4.2. Ideell förening

Ideella föreningar har sin historia ifrån sent 1800-tal, då samarbete började förekomma i högre grad i Sverige. Folk insåg att de inte kunde lösa sina problem på egen hand. Genom samarbete skulle man nu göra sina röster hörda. Flera av dessa tidiga samarbeten fick stort genomslag och utvecklades till stora folkrörelser. Där kan nämnas idrottsrörelsen och nykterhetsrörelsen. Folkrörelserna spelar fortfarande stor roll i samhällsutvecklingen.⁶⁰ Idag spekuleras dock om konkurrensen föreningarna emellan och kampen om människornas tid och uppmärksamhet är ett framtida hot mot de ideella föreningarna. Även EG-anpassningar av moms och minskade offentliga bidrag kan tänkas utgöra ekonomiska hinder för de ideella föreningarna.

⁵⁷Thunberg Björn Den ideella föreningen S.109ff.

⁵⁸Roos Carl Martin Företagsformer S.115.

⁵⁹Thunberg Björn Den ideella föreningen S.92.

⁶⁰Thunberg Björn Den ideella föreningen S.15.

Det är främst praxis som talar om vad som gäller för de ideella föreningarna. Varje enskild ideell förening skall ha en intern lag. Det innebär att föreningen själv antar dess innehåll, föreningens stadgar. Denna kan de själva sedan ändra. Om stadgarna har antagits och styrelse har valts är en ideell förening en juridisk person.⁶¹ Praxis säger också att en allmännyttig förening med ett allmännyttigt ändamål måste vara öppen och får alltså inte vägra någon inträde eller utesluta någon medlem som delar föreningens målsättning och följer dess stadgar. Detta genom analog tillämpning av föreningslagen. Det finns även krav på hur inkomsterna i en sådan förening används, det såkallade fullföljdskravet. Föreningen måste använda minst 80 % av sina inkomster i den allmännyttiga verksamheten.⁶²

I Sverige är engagemanget i ideella föreningar mycket stort. Företagsformen innebär att någon på egen hand eller tillsammans med andra arbetar utan egen vinning för ett ändamål. Mer än hälften av Sveriges befolkning är engagerad i en ideell förening.⁶³ Det egna ekonomiska intresset skall inte främjas men det är vanligt att den ideella föreningen tillvaratar medlemmarnas intressen. Idrottsföreningar är bra exempel på sådana.⁶⁴ Föreningen behöver inte både ha ideellt syfte och ideell verksamhet. Det ena räcker.⁶⁵

4.2.1. Ideell förenings bildande och organisation

Den ideella föreningen utformar själva sin förvaltning. En liten förening med endast ett fåtal medlemmar kan ha endast ett beslutande organ, en styrelse där alla medlemmar ingår.⁶⁶ En större ideell förening kan till sin fördel vara uppbyggd precis som en ekonomisk förening enligt föreningslagen. Det vill säga med föreningsstämma, fullmäktige, styrelse och revisorer. Ibland är ett organisationsnummer nödvändigt för en ideell förening. Detta vid kontakt med skatteverket eller hyresvärd till exempel. Ett organisationsnummer ansöks hos skatteverket.

Det behövs omfattande uppgifter för att göra en sådan ansökan och det är därför viktigt att ha stadgarna, protokoll från det konstituerade mötet och utdrag ur senaste årsmötesprotokoll dokumenterat. Det är alltså en förutsättning att vara noga med dokumentationen i föreningen om registrering skall sökas.⁶⁷

Bolagsverket har ett flertal olika register varav föreningsregistret är ett men där registreras endast ekonomiska föreningar, bostadsrättsföreningar, sambruksföreningar, kooperativa hyresrättsföreningar, och bostadsföreningar. Ideella föreningar saknas alltså och kan inte registreras i föreningsregistret. De ideella föreningar som utövar näringsverksamhet kan bli registrerade i handelsregistret.

4.2.2. Ideell förenings redovisning

Om en ideell förening bedriver näringsverksamhet, är moderföretag i en koncern eller om den har tillgångar vars värde överstiger trettio prisbasbelopp⁶⁸ är den bokföringsskyldig enligt BFL

⁶¹ NJA 1973 s34.

⁶² Thunberg Björn Den ideella föreningen S.109ff.

⁶³ Thunberg Björn Den ideella föreningen S.16.

⁶⁴ Thunberg Björn Den ideella föreningen S.22.

⁶⁵ Roos Carl Martin Företagsformer S.133.

⁶⁶ Flodhammar Gunnar Associationsrätt – en introduktion S.144.

⁶⁷ Thunberg Björn Den ideella föreningen S.93.

⁶⁸ ca 12 milj kr år 2006

Samma lag anger också vilka bokföringsskyldiga ideella föreningar som måste avsluta sin löpande redovisning med ett års bokslut eller en årsredovisning. Dessa kallas bokslutsföretag. Sådana företag har en nettoomsättning som normalt uppgår till mer än tjugo prisbasbelopp⁶⁹ eller är moderföretag i en koncern.⁷⁰ Om en förening dessutom haft fler än tio anställda i medeltal, eller om värdet på tillgångarna uppgår till mer än 24 miljoner kr måste också en årsredovisning upprättas. Den regleras i Årsredovisningslagen (1995:1554). De som är skyldiga detta måste även följa Revisionslagens (1999:1079) bestämmelser. De ideella föreningar som omfattas av bestämmelser om årsredovisning är det allra största föreningarna.

4.2.3. Upplösning av ideell förening

Det är föreningens stadgar som avgör vilka förhållande som är grund för likvidation. Ett sådant exempel kan vara om staten tar över föreningens uppgift.⁷¹ Det finns inga regler om tvångslikvidation utan en likvidation sker alltid på frivillig väg. Konkurs och fusion är andra upplösningssaker.⁷²

4.3. Ekonomisk förening

En ekonomisk förening är vanligare som företagsform än föreningsform. Den ekonomiska föreningens mål är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Konsumentföreningar är ett typexempel på ekonomiska föreningar.

4.3.1. Ekonomisk förenings bildande och organisation

En ekonomisk förening skall ha minst tre medlemmar för att kunna bildas. Dessa kan vara fysiska eller juridiska och det ställs inga krav på dessa. En medlem kan alltså vara försatt i konkurs eller ålagd näringsförbud. Detta om föreningen själv inte satt regler om medlemskap. Bildningsförfarandet kan gå till på olika sätt och det vanligaste är att de blivande medlemmarna om minst tre personer antar stadgar och utser en styrelse. Ett annat tillvägagångssätt är att ett flertal personer håller konstituerande stämma och där tar beslut om bildande och de närvarande tar därefter ställning till om de vill bli medlemmar. Även här antas stadgar med en gång.

Stadgarna skall ge besked om vad föreningen skall syssla med och vilka insatser och avgifter som kommer att belasta medlemmarna. Föreningens firma och orten där sätet skall vara hör också till det obligatoriska i dess stadgar. Även inom vilken tid föreningsstämma skall sammankallas och vilka ärenden som skall förekomma på den årliga stämman är krav från föreningslagen att stadgarna skall innehålla. Därutöver kan en förenings stadgar innehålla regler om annat.⁷³ Inom sex månader efter bildandet skall styrelsen registreras i föreningsregistret i Patent- och registreringsverket.⁷⁴

Styrelsen på minst tre personer företräder föreningen utåt och ansvarar för den löpande verksamheten. Vidare kan även andra personer utses, till exempel en verkställande direktör

⁶⁹ ca 0,8 milj kr år 2006

⁷⁰ Thunberg Björn Den ideella föreningen S.91.

⁷¹ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.332.

⁷² Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.186.

⁷³ Smicklas 167-168. Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.167-168.

⁷⁴ Roos Carl Martin Företagsformer S.116.

som får företräda föreningen. Som styrelseledamot och företrädare har man på samma sätt som i ett aktiebolag ansvar för skada som man uppsåtligt eller av oaktsamhet orsakar föreningen.⁷⁵

4.3.2. Ekonomisk förenings redovisning

En ekonomisk förening är ett självständigt skattesubjekt och beskattar alla inkomster enligt huvudregel. Kommunal skatt betalas inte utan beskattningen är endast statlig. Vinsterna dubbelbeskattas. Föreningen betalar skatt för vinsten och sedan betalar andelsägaren skatt på den vinstutdelning som föreningen lämnar. Samtliga inkomster betraktas som inkomna i samma verksamhet oavsett antal delverksamheter. Även om föreningen ett år inte haft någon vinst så måste deklaration lämnas in.

BFL reglerar också hur bokföringen skall redovisas i en ekonomisk förening. De tre handlingarna resultaträkning, balansräkning och förvaltningsberättelse är specifikationskraven. Det som är säreget för de ekonomiska föreningarna är det egna kapitalet, det skall delas upp i bundet eget kapital, och fritt eget kapital eller ansamlad förlust. Det skall finnas en revisor i föreningen.⁷⁶

4.3.3. Upplösning av ekonomisk förening

Beslut om frivillig likvidation kan fattas av samtliga medlemmar som är röstberättigade. Detta beslut tas på föreningsstämman. Exakta regler om hur ett sådant beslut fattas finns i föreningslagen. Utöver dessa kan stadgarna reglera mer detaljerade villkor. Grunden för tvångslikvidation är att medlemmarna är färre än tre och detta regleras i FL. Om någon anmälan om föreningen inte kommit in på tio år till PRV kan denna myndighet upplösa föreningen utan likvidation. Konkurs på egen hand eller begärd av borgenär är också en upplösningssgrund och likaså om föreningen uppgår i en annan förening genom en fusion.⁷⁷

5. Skadestandsregler

Det är Skadeståndslagen (SkL) som anger om skadeståndsskyldighet föreligger i de fall en associationsmedlem tillfogat organisationen eller annan, till exempel en fordringsägare skada. Detta gäller också om det är associationen som orsakat en skada. Men annat kan vara avtalat och då gäller bara SkL om så inte är gjort. Ett sådant avtal kan vara en särskild föreskrift eller något som föranleds av avtal eller i övrigt gäller regler om skadestånd i avtalsförhållanden. Det finns också särskilda associationsrättsliga bestämmelser. Alla som arbetar med en associations löpande förvaltning är skyldiga att omsorgsfullt och lojalt uppfylla sina med denna ställning förenade uppgifter. Om någon uppsåtligt eller av oaktsamhet eftersätter sina skyldigheter och då skadar associationen skall denne ersätta skadan. För AB och ekonomisk förening finns detta särskilt föreskrivet i dess respektive lagar. Enligt ABL skall det som enligt lagen gäller för styrelse, ledamot och VD gälla även styrelsesuppleant och vice VD, i de fall då *de* tjänstgör som ledamot eller VD. Det är allmänna syssломannaregler som anger vilket ansvar styrelseledamöter och revisorer i en ideell förening har och detta gäller även

⁷⁵ www.nutek.se/sb/d479 12:14 12/11-08

⁷⁶ Roos Carl Martin Företagsformer S.125.

⁷⁷ Smicklas Martin Associationsrättens grunder S.181.

styrelseledamöter och revisorer i HB där sådan utsetts. Revisionslagen har uttryckligt föreskrivit ansvar som gäller för revisorer utsedda enligt revisionslagen.⁷⁸

6. Revisionspliktens avskaffande

I yttrande 2008-07-29 från enheten för fastighetsrätt och associationsrätt i Justitiedepartementet föreslås att revisionsplikten skall tas bort för alla små företag.⁷⁹ Bakgrunden till detta är EU-direktiv som Sverige i egenskap av medlemsland har att se över. Direktivens innebörd är att endast de aktiebolag med över 60 miljoner i omsättning, 34 miljoner i tillgångar eller 50 anställda skall omfattas av revisionsplikten. Det faktum att Sverige har revisionsplikt för alla aktiva aktiebolag stämmer inte överens med det Europaperspektiv där man anser att denna bolagsform endast bör gälla stora bolag. Detta innebär att mindre företag ute i Europa bedriver sin verksamhet utifrån enklare regelverk och detta är mycket fördelaktigt, vilket leder till att Sveriges alla mindre aktiebolag blir mindre konkurrenskraftiga på den internationella marknaden. Sverige måste därför enligt vissa sakkunniga komma i nivå med de regler och synsätt som gäller i ledande länder såsom England, Holland och Tyskland⁸⁰.

I september 2006 tillsattes av dåvarande socialdemokratiska regeringen en utredning med uppdrag att lägga fram regeländringar som innebär att revisionsplikten tas bort för mindre aktiebolag och hur eventuella negativa konsekvenser av detta tas bort. Revisionsplikten har fungerat återhållande vad gäller slarv med kriminellt fiffel med aktiebolagens räkenskaper och de siffror som företagen har redovisat har varit mycket pålitliga och detta är det mest vanligt förekommande argument ifrån motståndarna till slopad revisionsplikt. De kritiska rösterna har främst hörts från bankfolk, skatteexperter och revisionernas egen branschorganisation FAR-SRS. De vill påverka utredningen så att revisionsplikten åtminstone stegvis trappas ner. Parallella förslag om att skatteförvaltningar och myndigheter i stället skulle genomföra kontroller välkomnas inte heller av dessa motståndare då dem menar att de saknas resurser hos skatteförvaltningar och myndigheter för att genomföra det som revisorerna hittills genomfört i aktiebolagen.⁸¹ Det råder dock i hög grad delade meningar i denna fråga om revisionspliktens avskaffande. Svenskt näringsliv tillsammans med företagarförbundet står positiva. Till skillnad ifrån motståndarnas argument om revisionspliktens återhållande effekt mot slarv och kriminellt fiffel menar förespråkarna för slopad revisionsplikt att denna betydelse varit väldigt överskattad varför dess minskade omfattning endast är positivt. Ett annat argument för att slopa revisionsplikten är att Sverige nästan är ensam om denna plikt och därmed ses inte behovet vara tillräckligt stort. Revisionsplikten infördes 1989 av anledningen att små aktiebolag utan revisionsplikt var särskilt utsatta för ekonomisk brottslighet. Dess stora negativa konsekvens var att samma revisionsplikt kom att gälla oavsett bolagets storlek⁸².

Det har genomförts en utredning på uppdrag av svenskt näringsliv som objektivt redogör för den slopade revisionspliktens för- och nackdelar. Professorerna Per Thorell(Ernst &Young) och Claes Norberg (Lunds universitet) drar följande slutsatser av deras studie. Nyttan av

⁷⁸ Johansson Svante , Danelius Johan Nials svenska associationsrätt S.344-345.

⁷⁹ (SOU 2008:32)

⁸⁰ www.svensktnaringsliv.se/fragor/visa_skatterna/article48219.ece

⁸¹ www.archive.corren.se/archive/2008/1/15jjpeq2cow0x2zd1s.xml.

⁸² www.svensktnaringsliv.se/fragor/visa_skatterna/article48219.ece

revisionsplikten för de små företagen uppväger inte kostnaderna. Dessa kostnader innebär en nackdel i den internationella konkurrensen. Den tvingande revisionen är endast av intresse för samhället och inte för företagsledning eller aktieägare. Uppstår behov av revision för ett företag utan revisionsplikt, vid till exempel banklån så kan företagen köpa det. Ett sådant behov anses av företagen själva kunna reglera. Studier av slopad revision i andra EU-länder ger stöd för att det inte är motiverat att behålla revisionsplikten av dess huvudsakliga funktion att förebygga brott eftersom effekten av denna funktion visat sig mycket liten⁸³

I delbetänkande SOU 2008:32, utredningen om revisorer och revision föreslås att revisionsplikten skall återgå till hur den såg ut före 1989, vilket innebär att endast cirka 4% av de svenska aktiebolagen faller under plikten. Förvaltningsrevisionen avskaffas således. Bestämmelser om att revisorn är skyldig att granska hur revisionsklienten fullgjort sin skyldighet att betala upphävs. Vidare skall mandattiden för en revisor ändras från fyra år till ett år. Övriga förändringar är att de gamla bolagsordningsbestämmelserna om revision skall upphöra att gälla utan att bolagsstämman behöver fatta beslut om detta. Dessa nya bestämmelser skall träda i kraft den 1 juli och tillämpas första gången för det räkenskapsår som börjar närmast efter den 30 juni 2010.

⁸³ <http://dspace.hh.se/dspace/bitstream/2082/1114/1/uppsats1.pdf>

7. Diskussion

Vad som behandlas i associationsrätten är kanske inte självklart för alla som inte har närmre anknytning till ämnet eftersom ordet association har påfallande många betydelser. I juridiska sammanhang syftar alltid begreppet association till samma betydelse och det är därför inte nödvändigt att komma med en förklaring i dessa sammanhang. Men det bör ändå påpekas att i sammanhang långt borta ifrån juridiken finner man också detta begrepp, men i vitt skilda betydelser. Detta rättsområdes bredd gör det nödvändigt att från första början i denna uppsats avgränsa området kraftigt. Då de icke centrala associationsformerna inte har behandlats är det kanske luddigt att tala om en översiktlig bild av associationsrätten och därför betonas här att det endast är vissa utvalda associationsformer som behandlats. Dessa ingår alltså i kategorin centrala och allmänna associationsformer i Sverige.

De olika associationsformerna har stora skillnader när det gäller att bilda en ny association. Ett enkelt bolag och ett aktiebolag är de associationsformer som är mest olika vid bildningen. Det är en mindre omfattande process att bilda ett enkelt bolag och därför kan det finnas stora risker att i vissa sammanhang vara med vid bildandet av ett enkelt bolag. Faktorer såsom icke igenomtänkta idéer, förhastigt fattade beslut som leder till konsensualavtal skulle teoretiskt sett kunna leda till negativa konsekvenser i form av skadeståndskrav. Det är endast AvtL som avgör om ett enkelt bolag föreligger, efter att två eller flera personer slutit avtal om att driva verksamhet i bolagsform. Det hänger alltså till störst del på avtalets innehåll och hur AvtL påverkar detta, om ett enkelt bolag har uppkommit eller inte. HBL anger endast de allmänna kriterierna för bolagsbildning och om så är fallet är HBL tillämplig där den behandlar enkla bolag. För ett handelsbolag eller ett kommanditbolag gäller ovannämnda förfarande som ett första steg på väg till att fullända ett avtal. Det är även här AvtL som avgör om ett bolagsavtal slutits och om så är fallet krävs registrering hos myndighet för att HBL:s kapitel om handelsbolag och kommanditbolag skall bli tillämpliga.

Lagtexten uttrycker inte specifikt vad som menas med ett bolag utan endast att det är en grundläggande förutsättning för tillämpning av HBL. Men i förarbetena till lagen så ses en anslutning till tre stycken krav som uppställts i doktrin. Dessa kriterier ansågs dock för vaga och abstrakta för att komma till uttryck i lagtexten. Här är det mycket intressant att analysera varför dessa rekvisit anses vara vaga och abstrakta, mot bakgrund att rekvisiten för att en association skall föreligga inte kommenteras liknande då dessa mycket väl kan tänkas se som lika abstrakta eller icke abstrakta. Min uppfattning är att samtliga aktuella rekvisit är klara och tydliga, åtminstone teoretiskt. Kriterierna på bolag förtjänas här att upprepas för att läsaren skall se dem i relation till kriterierna för bolag och därmed lättare få en uppfattning om begreppen vag och abstrakt bör beskriva endast kriterierna för bolag eller inte.

- ett rättsförhållande grundat på ett avtal mellan delägarna
- ett bolagssyfte gemensamt för delägarna
- ett förpliktande verkan för detta ändamål

Begreppet association är inte heller uttryckt i lagtexten men de två krav som doktrinen anger skall uppfyllas verkar inte kommenteras som vaga och abstrakta. Kraven följer nedan:

- Sammanslutningen skall vara grundad på frivillig rättshandling
- Verksamhetens verkan är för gemensamt ändamål

Dessa krav skulle dock kunna tolkas som av snarlik karaktär som de som gäller bolag. Eller så kan markeringen om att kraven på bolag är något oklara möjligen tala för att det är av stor betydelse att dessa krav följer med i tiden och att praxis här skall spela en större roll än det som är uttryckt i lagtexten.

Detta då jämfört med de krav som gäller för att en association föreligger inte kommenteras på samma sätt utan kanske avser att vara mindre specifika och därmed mer öppna för att acceptera en sammanslutning enligt termen association.

Även om associationsformen bolag har funnits i Sverige mycket länge så har den ständigt ändå legat efter den internationella rättens förändringar. Ett mycket tydligt exempel på detta är revisionsplikten och det faktum att Sverige är ensam om att fortfarande ha denna. Sveriges medlemskap i EU gör att landet ständigt har att ta ställning till förändringar vad gäller associationsrätten. En intressant fråga är hur associationsrätten skulle se ut om inte dessa direktiv presenterades? Skulle då Sverige vara ensamt land om ett flertal regler som resterande Europa ansåg vara till stor nackdel vad gäller många faktorer? Eller skulle landets associationsrätt utvecklas på bättre nationella villkor och bli mer konkurrenskraftig på andra sätt än genom direkt anpassning till EU-ländernas reglering? Politiska frågor såsom dessa präglar den svenska associationsrätten och denna debatt är ständigt aktuell eftersom den är så pass bred. Rättsområdet är extra intressant då övergripande frågor såsom medlemskapets för- och nackdelar ständigt förs parallellt med specifika frågor såsom ABL:s revisionsplikt. Den utredning som Svenskt näringsliv stod bakom och som presenterades som objektiv förtjänas reflektion då det kanske är tveksamt om en sådan fråga kan utredas objektivt. Det sägs där att revisionsplikten är till fördel för samhället i stort men inte för företagarna och därmed inte är till den fördel som önskas. Då har frågan om *vems* för- eller nackdel besvarats och därmed kan det möjligen tänkas att slutsatsen är dragen ur ett något mindre objektivt perspektiv.

Anledningen till att bolagsformen aktiebolag framarbetades var att ett det fanns ett behov av en bolagsform utan solidariskt ansvar och denna nya bolagsform kom sedan att ta över för att idag vara den i Sverige vanligaste bolagsformen. ABL har idag cirka 90 % mer paragrafer än BL, vilket är talande för behovet av ständig förändring. En så omfattande lag med så många specifika och detaljerade indispositiva regler borde inte vara lätt att följa om den stod stagnerad år efter år. Detta gäller förstås även de övriga associationsformerna men då det i dessa finns betydligt större utrymme för förhandling bör utveckling av ABL förtjäna fler kommentarer i denna uppsats.

Kraven på de olika föreningsformerna skiljs åt vad gäller bokföring och redovisning. Endast vissa ideella föreningar är bokföringsskyldiga och endast vissa utav dessa är så kallade bokslutsföretag. Detta medan samtliga ekonomiska föreningar innebär krav på att upprätta balansräkning, resultaträkning och förvaltningsberättelse samt att en revisor måste finnas. Även om en ideell förening är en juridisk person går den inte att registrera i föreningsregistret medan en ekonomisk förening inte kan vara verksam före den är registrerad. Vad gäller

skatterna är största skillnaden att en ekonomisk förening är skyldig att deklarerar oavsett inkomst. Formkraven för att starta och driva en ekonomisk förening är mycket mer strikta än då det gäller en ideell förening.

De bolag och föreningar som har ett stort antal medlemmar måste ha regler om det formella förfarandet vid fattande av beslut för att verksamheten skall fungera. Men då BL saknar sådana regler och bolagsmännen har fria händer att upprätta regler slutar det ändå många gånger med att reglerna i ABL till stor del tillämpas.⁸⁴ I denna lag liksom FL finns utförliga regleringar på detta område. Dessa lagar kan alltså stå som förebild för handelsbolag och även ideella föreningar. Det faktum att de olika associationsformerna många gånger regleras likadant och att ABL står som förebild för BL gör det mycket intressant att titta på associationsformernas skillnader istället för likheter. De viktigaste skillnaderna är den ekonomiska insats som krävs respektive inte krävs av bildarna samt det personliga eller icke personliga ansvaret. Övriga skillnader kan visserligen vara märkvärda på grund av att de i relativt hög grad skiljs ifrån en eller flera av de andra associationsformerna men inte påfallande viktiga vid då det gäller att exempel för att avgöra när eller hur en viss associationsform kan tänkas vara lämplig. De regler som kan tänkas höra till denna kategori är föreningsfriheten och låneförbudet. Dessa regler kan tänkas många gånger sakna relevans. Med detta inte sagt att det är oviktiga utan endast att dess betydelse då det gäller att jämföra olika associationsformer inte bör förtjäna någon större uppmärksamhet.

Den stora anmärkningsvärda skillnaden mellan samtliga bolag och samtliga föreningar angående att associationen är öppen eller sluten kan tänkas utgöra en faktor vid val av associationsform i många fall. Det är inte lätt att motivera varför en verksamhet med idrottsutövande skulle bedrivas i bolagsform och till exempel en konsultbyrå i föreningsform.

⁸⁴ Johansson Svante , Danelius Johan Nials svensk associationsrätt S.158.

8. Källförteckning

Litteratur

Flodhammar Gunnar, Norstedts Juridik. Associationsrätt – en introduktion 4:e upplagan, 1994. Göteborg. ISBN: 9144036086

Höglund Mats, Tholin&Larsson. Handelsbolag 2:a upplagan, 2003 Rackstad.
ISBN 91-89600-14-2

Johansson Svante, Norstedts juridik. Nials svensk associationsrätt 8:e upplagan, 2001
Rosersberg. ISBN 91-39-20280-1

Roos Carl Martin, Rabén Prisma. Företagsformer 1:a upplagan, 1987 Jönköping
978-91-518-27087

Smickilas Martin, Studentlitteratur. Associationsrättens grunder 2:a upplagan, 2001 Lund.
ISBN91-44-01579-8

Svensson Bo och Danelius John, Nya aktiebolagslagen, Tholin & Larsson. Stockholm 2005.
ISBN 10: 91-89600-42-8 ISBN 13: 978-9189600-42-3

Thunberg Björn, studentlitteratur. Den ideella föreningen –juridik och ekonomi, 2006
Nyköping. ISBN: 9144036086

Förarb

liujeten

Proposition 1979/80

Proposition 2005/06

Författningar

Ackordlagen (1987:672)

Aktiebolagslagen (2005:551)

Bokföringslagen (1999:1078)

Handelsbalken (1736:1232)

Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar

Lag om (1895:64) om handelsbolag och enkla bolag

Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag

Lag (1972:266) om skatt på annonser och reklam

Lag om ändring i lag (1944:705)

Lag (2008:805) om ändring i aktiebolagslagen, utfärdad 16 oktober 2008, aktiebolagslagen (2005:551), utfärdad 16 juni 2005
Lag (2006:867) om ändring i lagen om handelsbolag och enkla bolag
Lotterilagen (1970:847)
Personuppgiftslagen (1998:204)
Revisionslagens (1999:1079)
Räntelagen (1975:635)
Årsredovisningslagen (1999:1079)
(SOU 1979:469)
(SOU 2008:32)
(SOU 2008:49)

Internetsidor

www.archive.corren.se
www.bolagsverket.se
www.dspace.hh.se
www.foretagarguiden.se
www.jus.umu.se
www.nutek.se
www.pellesoft.se
www.redovisningshuset.se
www.resurs.se
www.startabolag.com
www.startaforetag.se
www.svensktnaringsliv.se
www.wikipedia.org